

**MIHAIL STURDZA**

Fost Ministru al Afacerilor Străine

**ROMANIA  
SI  
SFARSITUL EUROPEI**

**AMINTIRI DIN TARA PIERDUTA**

FRONDE  
ALBA IULIA - PARIS  
1994

Respect pentru oameni și cărți

|                                                             | Pag. |
|-------------------------------------------------------------|------|
| Cuvânt înainte                                              | VII  |
| Cronologie analitică                                        | 7    |
| Precuvântare                                                | 47   |
| PARTEA ÎNTÂIA                                               |      |
| TITULESCU: MINISTRUL DUȘMANULUI                             | 49   |
| I. Trecutul în noi                                          | 51   |
| II. Primele posturi, primele semne                          | 55   |
| III. Riga și pactele de Neagresiune                         | 65   |
| IV. Titulescu în ajutor                                     | 73   |
| V. O Convenție Feroviară unică în felul ei                  | 79   |
| VI. Asasinatul din Marsilia și Telegrama pierdută           | 85   |
| VII. Titulescu și alianțele militare cu Sovietele           | 101  |
| VIII. Regat independent român sau Protectorat Ceho-Sovietic | 111  |
| PARTEA DOUA                                                 |      |
| CAROL: REGELE UCIGAȘ                                        | 119  |
| IX. Guvernul Goga: Eroi, păcăliții și nemernicii            | 121  |
| X. Dela Florii la Răstignire                                | 129  |
| XI. Asasinarea lui Corneliu Codreanu și războiul            | 141  |
| XII. Jertfa Poloniei și măcelul legionarilor                | 151  |
| XIII. Tiranul fără spadă                                    | 161  |
| XIV. Arbitrajul dela Viena și Mișcarea Legionară            | 167  |
| PARTEA TREIA                                                |      |
| ANTONESCU: CONDUCĂTORUL PARANOIC                            | 173  |
| XV. N'am recunoscut trădarea                                | 173  |
| XVI. Un chinuit                                             | 179  |
| XVII. Vărsare de sânge în Ardeal. Vizita la Roma            | 187  |
| XVIII. În vizită la Berlin. Patru egal trei                 | 193  |
| XIX. Minciuna, veșnica armă a nemernicilor                  | 199  |
| XX. Altă noapte la Jilava                                   | 203  |

|                                                                                                                        |     |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| XXI. Putschul lui Antonescu                                                                                            | 213 |
| XXII. Ca pe vremea lui Carol                                                                                           | 223 |
| XXIII. Prea târziu, Domnilor!                                                                                          | 229 |
| XXIV. Pribeghi în țări străine                                                                                         | 235 |
| PARTEA PATRA                                                                                                           |     |
| MIHAI: MOȘTENITORUL PĂCATULUI                                                                                          | 241 |
| XXV. Calea Robilor                                                                                                     | 243 |
| XXVI. Când numai onoarea mai poate fi salvată                                                                          | 255 |
| XXVII. Sfârșitul                                                                                                       | 265 |
| XVIII. După Sfârșit                                                                                                    | 269 |
| Incheiere                                                                                                              | 275 |
| Cuvânt final                                                                                                           | 287 |
| ANEXE                                                                                                                  | 291 |
| I. Circulara Numărul 148                                                                                               | 291 |
| II. Scrisoarea lui Corneliu Zelea Codreanu, Șeful Legiunii, către Alexandru Vaida-Voievod, fost Președinte de Consiliu | 295 |
| III. Scrisoarea Capitanului, Corneliu Zelea Codreanu, către Profesorul Nicolae Iorga                                   | 299 |
| Bibliografie                                                                                                           | 301 |
| Index de Persoane                                                                                                      | 305 |
| Index de Idei, Locuri, Fapte, Evenimente                                                                               | 317 |
| Tabla de materii                                                                                                       | 327 |

## CAPITOLUL I

### TRECUTUL ÎN NOI

Vorbind în *Mémoires d'Outre-tombe* de trecutul familiei sale, Chateaubriand afirma că o face numai pentru a satisface dorințele nepoților săi. Mai puțin fărmic decât el, recunosc că eu o fac pentru mulțumirea propriilor mele pomiri. Mi-a plăcut întotdeauna să trăiesc cu gândul mai mult în trecut decât în vremurile de față. Sunt un vrăjbit al slavelor trecute. Cred că orice neam, orice sat, orice ținut, orice țară, are datoria și dreptul la mândria trecutului său, și că uitarea trecutului de către pătura conducătoare a unui popor este cea mai mare nenorocire ce i se poate întâmpla acestuia. Este ceea ce s'a petrecut în România cu dispariția Partidului Conservator și ceea ce m'a adus în Mișcarea Legionară, unde am regăsit și recunoscut rădăcinile de care nu mai era legată lumea noastră politică de după Primul Mare Război. Vlahuță, în una din scrierile sale, ne spune, cu drept cuvânt, că la obârșia celui mai vechiu neam de kneji, "Uradel"-ul românesc, se afla un păstor-ostaș. Xenopol amintește că Knejii Sturzești sunt pomeniți încă în hrisoavele dela sfârșitul veacului al XII-lea. Numele nostru a rămas împletit cu istoria Țărilor Românești de pe vremea Descălicărilor până la cea de astăzi: dela Kneazul Nan, contemporanul lui Roman Mușat, și Baliță contimporanul lui Ștefan cel Mare, dela Marele Hatman Ion Sturdza, Pârcalab de Hotin, pe care istoricul Orehovius ni-l arată venind cu călărima sa—"Quorum principes erant Sturdza ac Movile"—în ajutorul Oștilor Polone, de la Kneazul Barboi, învinsul dela Comul Luncii, tras în țeapă de păgâni, dela Sturdza Hatmanul, căruia aceeași păgâni i-au tăiat capul pe malul Siretului, dela copiii lui Matei, nepoții lui Gheorghe Ștefan, ultimii Sturzești lăsați în viață după veacuri de morți violente, de răpiri tătărești și de otrăviri, adăpostiți la curtea lui Apafi și salvați de predarea în mâna Turcilor de către Ana Bomemisza, soția Voievodului ardelean, până la Marele Logofăt Alexandru Sturdza, care întovărășa pe Cantemir în pribegia lui, dela acel Sturdza din Dulcești, care cu hăitașii săi plecase la goana de Eterști până la Ioniță și Mihalachi Sturdza, domni aprigi dar drepți, și până la Vasile Sturdza, Locotenentul Domnesc care, ca și cumnatul său Costachi Negri, îndepărta cu un surăs și o mulțumire coroana ce i se oferea.

Am fost crescuți într-o casă unde aceste vechi amintiri și cele mai recente, ale unei generații făuritoare de țară fără altă răvnă decât aceea a binelui obștesc, generația Unirii și a Improprietății, erau povestite copiilor la gura sobei, împreună cu basmele lui Creangă. Amintirile unui trecut văzut și trăit, ascultate de noi cu agerimea și smerenia copilăriei, mergeau în ceea ce privea străbunica mea după mamă, Catinka

Negri, până la Eterie și la vremurile lui Ion Sturdza, cel dintâiu dintre noii Voevozi pământeni, strănepotul lui Ilie Sturdza, ultimul Voevod ales, cu două sute de ani mai înainte, după vechiul obicei al pământului, pentru o scurtă domnie de câteva zile.

Catinca Negri era sora lui Costachi Negri, idolul generației sale. Surori ale lui Costachi Negri erau și bunica mea dinspre tată, Zulnia Sturdza, soția Locotenentului Domnesc al Unirii, apoi Elena Negri, "Steluța", logodnica lui Alecsandri, "pierdută în neagra veșnicie", când era tânără, frumoasă și iubită, și Maica Efghenia Negri, Stareța Mănăstirii Văratec, unde petreceam verile copilăriei noastre. Cogălniceanu era cumnatul bunicului meu Mihai Jora, primul Ministru al Afacerilor Străine al lui Vodă Cuza. Jorăștii au fost oameni de oaste neastâmpărați și buclucași. Antioche Jora a fost, cred, cel din urmă apărător al Cetății Neamțului împotriva unei impresurări vrăjmașe. Dafina Jora era doamna lui Dabija Vodă. De câte ori patima vânătorii mă ducea la Mănăstirea Secului, puteam citi pe frontispiciul bisericii numele întemeietorilor: "Marele Vornic Nistor Ureche cu Kneaghina lui Maria Jora". În archondaricul Mănăstirii, unde am petrecut atâtea nopți, nu am putut nici odată auzi, cum alții ziceau că se întâmplase, oftatul Părintelui Ghidion, despre care povestea spune - numai o poveste - că fusese zidit între cărămizile odaiei, pentru că îndrăznise să azvârle priviri puțin călugărești asupra Vornicesei.

Elena Doamna, văduva lui Alexandru Ion Cuza, venea în fiecare an pentru a petrece o săptămână sau două cu bunicile mele în Târgul-Ocna, unde ne-am trăit copilăria. Dragostea și venerația pentru memoria ultimului Domn moldovean erau atât de mari în familia mea, că fratele meu Iancu și cu mine nu am ales meseria armelor, care era cea pe care o doream, fiindcă socoteam că pata Trădării din noaptea de 11 Februarie 1866 nu fusese încă spălată de pe steagul Oștirii noastre. Aveam în casa noastră din Târgul-Ocna toată arhiva corespondenței schimbate între Costachi Negri, Alexandru Ion Cuza, Cogălniceanu, Vasile Sturdza, Alecsandri, Bălcescu, Negruzzi și toți protagoniștii români și străini ai epocii Unirii. Cu părintele meu petrecusem lungi ore pentru a o clasă în nouă mari dosare, cari ne-au fost răpite în timpul Primului Mare Război, pentru a ajunge, nu prea știu cum, în Arhivele Academiei Române. Era intenția noastră de a le publica cu comentariile și notele cuvenite; ele azvârleau noi lumini, ascunse de istoricii noștri, asupra activității și planurilor lui Alexandru Ion Cuza și a sfetnicilor săi. Menționez, între altele, faptul pe care, la cunoștința mea, numai Gheorghe Brătianu l-a recunoscut și cercetat, a corespondenței și înțelegerii cu Kossuth, asupra unei expediții militare românești pentru eliberarea Ardealului, în deplin acord cu patriotul ungar, care la acea vreme (1863-1866) organiza în Italia, cu asentimentul lui Napoleon al III-lea, o Legiune Ungară pentru a debarca în Dalmația. Acest fapt pare a fi fost uitat de istoricii unei întregi generații, pentru a ascunde, poate, opinii noastre publice, ceea ce detronarea lui Alexandru Ion I a însemnat pentru Țara noastră, odată cu irupția, cu acest prilej, în viața publică a României, a acestei noi clase de români: politicienii, oamenii partidelor, înlocuind pe oamenii Țării. Nu putem decât să ne gândim cu dragoste și mândrie la acea generație a romantismului românesc care se stinge cu

Domnul Vândut și la prisosul de dragoste și de durere de neam care însufletea o clasă stăpânitoare din care ne coborîm; o clasă care s'a lepădat de toate privilegiile și prerogativele, de care se folosea timp de veacuri, fără ca nimica să o silcască să o facă, care a dat totul înainte ca să i se ceară ceva. Dar când vedem calitatea celor care ajunseseră să o înlocuiască între cele două războaie și unde au dus ei Țara, ne întrebăm dacă acei câțiva bătrâni cu barbă și cu ciubuc, Conachi, Ștefan și Alexandru Catargi, Toader Balș și alții, nu aveau dreptate când cereau să se păstreze încă ceva din vechile datine, din vechiul așezământ, din vechea ierarhie, fără a ne lăsa amăgiți până unde bunicii noștri, fără să o știe, se lăsaseră poate amăgiți de mincinoasa și sângeroasa nălucă a Revoluției Franceze.

## CAPITOLUL II

### PRIMELE POSTURI, PRIMELE SEMNE

Crescut în asemenea împrejurări, era firească în mine aplecarea spre treburile obștești, grija durerilor neamului, nevoia, chiar din prima tinerețe, de a fi odată părtaș la împlinirea visurilor sale. O piedică se ridica însă în mine, potrivnică acestei puternice dorințe: repulsia, disprețul pe care îl aveam pentru toată bucatăria electorală și parlamentară, fără de care, în Țara noastră, ca și în alte democrații ale veacului nostru, nimeni nu putea ajunge la vreo înfrăurire oarecare asupra vieții publice a Națiunii. Acestea au fost dorințele și piedicile a căror luptă, în mintea mea, m'au făcut să aleg cariera diplomatică, ca orientare finală a vieții mele. N'a lipsit mult însă ca această carieră să sfârșească foarte repede și cu puțini lauri pentru tânărul atașat pe lângă legația noastră din Durazzo, întâiul meu post, ales de mine pentru două motive: existența Populației Românești din Sudul Albaniei, caracterul medieval al unei țări a cărei structură socială și viață zilnică rămăseseră încă acelea ale Europei din veacul al XV-lea, cu tot farmecul unei neasemănate tradiții de cinste, de credință și de vitejie. N'aș putea să povestesc mai pe scurt vinovatele fapte cari m'au adus în pragul unei probabile destituiri, decât citând o telegramă din acele vremuri a ziarului francez *Le Temps*: "*Trupele lui Prenk Pasa Bib Doda, sub comanda Atașatului Militar român, Colonelul Sturdza, au luat cu asalt Cetatea Ishmi, după o crâncenă luptă, și înaintază spre Durazzo.*"

Nu era « *Colonelul Sturdza, atașat militar* », ci sub-locotenentul de rezervă și simplu atașat de legație, Mihail Sturdza, care, în capul a vreo trei mii de *Mindji* și de *Malisori* încerca, cu schimbătoare rezultate, să-și deschidă calea spre Durazzo, capitala Albaniei de pe atunci, împresurată de triburi răzvrățite. Din păcate nici șeful meu direct, pașnicul Burghlelea, nici Ministrul meu al Afacerilor Străine, Al. Porumbaru, n'au arătat vreo adevărată apreciere a inițiativelor militare ale subordonaților lor; inițiative, trebuie să mărturisim, contrarii oricărei tradiții diplomatice și ordinelor precise și repetate ce le promisem.

După lungi șovăiri, m-am crezut înslășit obligat a mă despărți de voinicii ce mă înconjurau și a mă reîntoarce, destul de îngrijorat, la București, unde în mod normal m'ar fi așteptat o bine convenită sancțiune, dacă, tocmai în clipele în care se hotăra soarta mea la Palatul Sturdza, nu ar fi izbucnit Primul Război Mondial, dând ministrului Porumbaru nu numai prilejul de a declara ca *de minimis non curat pretor*, ci și de a mă numi la serviciul cifrului, la cabinetul său.

Între izbucnirea Războiului General și intrarea României în acțiune (cu unele întreruperi ale activităților mele diplomatice, prin diferite perioade de concentrare la unitatea mea, primul divizion de artilerie călăreață), trecusem dela administrația centrală a Ministerului de Externe, întâi la Legația din Atena, mai în urmă fusese transferat la cea din Berna, unde Declarația de Război a României ne-a surprins pe soția mea și pe mine câteva săptămâni după nașterea fiului nostru și câteva

Resp

luni, după apariția, la Libraria Payot, a cărții mele, intitulată: *La Roumanie peut-elle combattre sur deux fronts?*. În acea carte expuneam motivele pentru care evacuarea Olteniei și a unei părți din Muntenia, împreună cu înaintarea în Ardeal peste Carpații Moldovei, ai Prahovei și ai Buzăului, era planul strategic cel mai făgăduitor al unei victorii românești; îndemnam cu insistență la construcția, încă din timp de pace, a unei puternice linii de apărare modernă, acoperind terenurile noastre petrolifere și Bucureștiul, care, întinzându-se de-a lungul Argeșului până la Dunăre, ar fi servit de pivot al înaintării noastre în Ardeal. Bătălia dela București, unde am fost rănit, ar fi fost câștigată, cred, chiar în lipsa acelei linii de întărituri, pe care o vedeam jucând un rol decisiv într-o bătălie ce nu putea fi evitată, fără de imobilitatea trădătoare a Trupelor Rusești pe flancul extrem-sud al bătăliei, unde cel mai mic ajutor din partea Generalului Alieff ar fi dat ostașilor noștri, cari se și aflau la un deget de victorie, fala unui al doilea Călugăreni, chiar pe câmpiile unde biruise la 1595 Mihai Viteazul. În cartea mea, *Avec l'Armée Roumaine*, publicată la Hachette și dedicată *à la mémoire héroïque de mon frère le Lieutenant Jean Sturdza et de mon beau-frère le Lieutenant Alexis Mavrocordato, tués par nos alliés les Russes*, am însemnat amintirile mele de război; voi pomeni totuși un semnificativ episod pentru legătura directă pe care îl are cu una din principalele teme ale acestei cărți și trei incidente de caracter personal, ale căror amănunte le-am cunoscut numai după publicarea ei.

Ne aflam de-a lungul Siretului cu divizia a doua de cavalerie, unde comandam o secție de auto-mitraliere. Ca și restul Trupelor noastre, așteptam dela un moment la altul ordinul de înaintare. Aceste trupe, în sfârșit înarmate după trebuințele luptelor moderne, fuseseră victorioase la Mărăști și Mărășești și moralul lor, în ajunul acestei ofensive, pregătită cu grijă de către Generalul Christescu, de Statul Major Român și de Misiunea Franceză, era mai ridicat ca nici odată. Câteva clipe însă înainte de darea semnalului de înaintare, așteptat cu atâta nerăbdare, Trupele Rusești au început să-și părăsească pozițiile. Ordinul de retragere fusese dat de Kerenski, Kibiș Adlers, furierul Comunismului în Rusia. Toate eforturile și pregătirile noastre au fost astfel cu dinadinsul zadărnice și puțină vreme mai târziu Armatele noastre erau silite să-și apere Țara și împotriva întreprinderilor revoluționare ale foștilor noștri aliați. Adevăratele întâmplări ale vieții sunt câte odată mult mai stranii decât cele închipuite de către cei mai imaginativi scriitori. Spre sfârșitul Primului Război, fratele meu mai mare, Constantin, se afla în Nordul Basarabiei, în capul escadronului său, cu Regimentul 9 Roșiori, făcând parte din Corpul de Cavalerie al Generalului Schina. Aceasta se petrecea după încheierea Convenției de Suspendare a Ostilităților cu Puterile Centrale și de fiecare parte a liniei de demarcație, șefii unităților respective aveau răspunderea execuției corecte a Convenției. Într-o zi, Comandantul Austriac din fața trimite Generalului Schina pe un ofițer cu plângerea că în acea noapte o trupă de naționalitate necunoscută atacase unul din escadroanele sale, îi ucisese câțiva oameni și îi furase aproape toți caii. După faptă, aceasta trupă se retrăsese peste linia de demarcație într'un sat situat pe teritoriul nostru. Comandantul austriac cerea explicațiile și măsurile cuvenite.

Generalul Schina a trimis pe fratele meu cu escadronul său în cercetare. Ajuns în marginea satului cu pricina, Constantin își ia dispozițiile cuvenite și trimite pe un gradat pentru a cere ofițerului comandant al trupe necunoscute o întâlnire la mijloc de drum. Propunerea este primită și ofițerul care vine spre fratele meu este fratele nostru, Iancu.

Iancu, nerăbdător, intrase în Armata Rusă cu un an mai înainte ca România să intre în război. Luptase pe Frontul Românesc cu Corpul de Cavalerie al Generalului Keller și, în momentul disoluției Armatei Imperiale, formase, ca atâția alți ofițeri, o unitate cu elementele rămase leale, pentru a o pune la ordinele generalilor Rusiei Naționale. Generalul Schina, la care Constantin condusese pe fratele nostru, foarte înțelegător, l-a îndemnat cu insistență să intre în rândurile ofițerilor săi. Iancu nu s'a putut însă decide să-și părăsească camarazii și, conform înțelegerii care a intervenit, a trecut Nistrul cu unitatea sa, nu departe de Cetatea Hotinului, unde un alt Ion Sturdza ținușe și el piept păgânului cu patru veacuri mai înainte. Două zile după aceea, câțiva călăreți, resturile escadronului fratelui nostru, s'au întors și au povestit cum într-o luptă nepotrivită cu trupele comuniste, întregul escadron fusese nimicit.

Pentru a face față aceluiași vrăjmaș, fiind în același corp de cavalerie, cumnatul meu, Locotenentul Alexis Mavrocordat, fusese trimis în recunoaștere cu plutonul său. Satul în care cantonase în acea noapte a fost atacat prin surprindere. Lupta a ținut destulă vreme și trupele cari au venit cele dintâi în ajutorul Roșiorilor noștri au fost trupele austriace vecine, care, la auzul lungului schimb de împușcături, înțeleseseră caracterul luptei și al agresorului. Tânărul ofițer austriac care comanda trupa era căpitanul von Hambar, fratele soției Generalului Praporgescu, căzut în primele zile ale războiului. Hambar a ajuns prea târziu, și după cum ne-a povestit și el și fratele meu Constantin, sosit și el la fața locului, Alexis și soldații săi trăsese până la ultimul lor glonț înainte de a cădea pe locul unde au fost îngropați cu toții în același mormânt ostășesc.

În copilăria noastră împărțeam unchi pe care îi aveam în unchi cu urși și unchi cu lupi, după vânatul care ieșea din pădurile lor la vremea hăituielilor. Dimitrie Rosetti, soțul surorii mamei mele și părintele iubiților noștri veri din Tețcani, era un unchi cu lupi; în seara unei singure zile de hăituială se întinseseră șase lupi în fața scârilor curții. În sălbaticile păduri din Valea Seacă, moșia unchiului nostru Gheorghe Donici, cădeau urși în hăituielile de toamnă. Am povestit în *Avec l'Armée Roumaine* cum bătrânul boier căzuse în fruntea escadronului său, la vârsta de 72 de ani, în acea « *năvală fără socotcală* » dela Robănești. Din grupul ofițerilor germani se apleacă unul asupra trupului lui Gheorghe Donici și strigă în românește Căpitanului Filiti, care zăcea rănit printre soldații săi: « *Dar aista este Conu Gheorghe dela Valea Seacă* ». În viața civilă, acel ofițer era unul din inginerii specialiști germani, cari îngrijeau de pădurile din județul nostru. Colonelul german care comanda regimentul cu care se răfuisese escadronul lui Filiti, într'un gest de cea curtenie militară care s'a uitat astăzi, a trimis, peste liniile de luptă, familiei mele la București, șirul decorațiilor pe care Gheorghe Donici le câștigase în războiul din 1877, război pe care îl făcuse în escadronul tatălui meu. Ce departe suntem de procesul dela Numberg și de opinia Generalului Eisenhower, exprimând în *Memoriile* sale, că « *curte-*

nia față de vrăjmaș este o deplorabilă moștenire medievală de pe vremea când ostașii erau mercenari și nu patrioți”.

Spre sfârșitul ostilităților cu Armatele Puterilor Centrale, am trecut prin Petrograd, în momentul când armata Generalului Komilov, așteptată de toți ca unica forță care putea salva capitala de întreprinderile turmelor asasine ale lui Bronștein-Trotzki și Lenin, era oprită la porțile orașului și Generalul era arestat din ordinul aceleiași Kerenski care, cu bună știință și voință, deschidea astfel drumul Revoluției Bolșevice; o revoluție străină, pregătită în « hrubele » New York-ului și în alte capitale occidentale.

Ultimele luni ale războiului m'au găsit în Italia, încercând să organizez, cu ajutorul ministrului nostru, Alexandru Lahovary, Legiunea Voluntarilor Români, dintre prizonierii făcuți dela Armatele Austro-Ungare. Amintirile mele din acea epocă sunt destul de dureroase. Nu din partea ofițerilor și soldaților români din câmpurile de prizonieri italiene venea vreo greutate; înrolările se făceau cu sutele și cu nespus entuziasm. Piedicile veneau dela sfecile partidelor noastre politice la Paris, (unii voind să ne impună pe Generalul Iliescu comandant al Legiunii, alții opunându-se la aceasta manevră cu caracter pur politic), și dela intrigile unora din compatrioții noștri cu Ministrul italian al Afacerilor Străine, Sonino, adversarul oricărei iridente afară de cea italiană. Fără de aceste intrigi și de aceste certuri, am fi putut avea în ultimele luni ale războiului o întreagă divizie cel puțin, nu numai câteva plutoane, pe frontul de luptă italo-austriac, păstrând României calitatea de Stat combatant, pe care aliații noștri ne-au contestat-o în timpul negocierilor dela Versailles.

În Petrograd avusesem prilejul de a recunoaște PRIMELE SEMNE ale existenței PUTERILOR ANONIME, răspunzătoare și ocrotitoare ale activităților bandei de agitatori străini care, cu ajutorul câtorva mii de mercenari, organizați la adăpostul impostorului Kerensky, începuseră cucerirea și robirea unui popor de 180 de milioane de suflete. Nu mi-a scăpat observația că foarte probabil aceste « Puteri » nu permisese intrarea Americii în război atâta timp cât ajutorul adus pe această cale Puterilor Occidentale ar fi contribuit la o victorie care ar fi fost și aceea a Rusiei Imperiale.

Pacea din Versailles nu fusese semnată de mult, când două serii de evenimente, unele desfășurate în complexul politico-militar sovietic, altele la granițele noastre apusene, mi-au scos ultima îndoială relativ la existența unei « INFLUENȚE ANONIME », tainică, răbdătoare, atotputernică, căreia Poporul Rusesc îi datorează toată nenorocirea lui și pentru care cucerirea Rusiei de către conspiratorii bolșevici nu era decât un început pentru pregătirea altor cuceriri din ce în ce mai adânci și mai întinse... cuceriri care au ajuns astăzi la aproape jumătate din globul terestru și la mai mult de o treime din populația lui.

Uitarea în istorie era, până cam la începutul secolului trecut, un lucru aproape de neînchipuit. Oricât de paradoxal s'ar părea, multiplicarea mijloacelor de informație și de difuziune a făcut posibil acest fapt. Când mii de ziare și de reviste, când toate radiodifuziunile, când catedrele universitare, când oratorii publici în parlament sau alte adunări, încețază brusc, ca la un cuvânt de ordine, de a mai vorbi de un eveniment

dat, acest eveniment nu a mai existat, oricât de notoriu și de netăgăduit ar fi fost, oricât de important prin semnificația lui.

De aceea, alegând numai unele din evenimentele sus menționate, cred necesar a reaminti foarte pe scurt modul cum Puterile Anonime au pricinuit înfrângerea Forțelor Naționale Rusești, precum și eforturile ce le-au făcut pentru a perpetua în Ungaria regimul comunist al lui Bela Kuhn, tot atât de bestial și de dement ca și cel al lui Lenin în Rusia.

Noulens, Ambasadorul Franței la Moscova, ne-a povestit în cartea lui *Mon Ambassade à Moscou*, cum, când în urma atitudinii din ce în ce mai pro-sovietică a lui Wilson, Clemenceau și Lloyd George i-au cerut să le spună categoric dacă are sau nu intenția să continue a se asocia cu Parisul și cu Londra la ajutorul dat Forțelor Anti-bolșevice Rusești, Președintele Nord-American le-a răspuns că se va conforma în această privință părerilor lui Masaryk. Răspunsul final a fost: *“nici un soldat, nici un cartuș, nici un dolar mai mult”*. Și ne povestește Noulens, cu amărăciune, cum întreprinderea Bronștein-Lenin a fost salvată dela o moarte sigură prin noua atitudine adoptată de Wilson, atitudine foarte repede urmată de Guvernul Francez și de cel britanic.

*“Președintele Wilson a salvat astfel regimul sovietic. Sovietele erau în acel moment convinse că experiența lor sfârșise în dezastru. Au fost mai surprinși decât orișicine de neașteptata întorsătură luată de evenimentele.”*

Că această clipă hotărâtoare nu numai pentru istoria Rusiei dar și pentru istoria lumii să fie uitată, mai merge! Ceea ce nu se poate pricepe însă este că să se fi uitat infamul act de trădare al Generalului francez Janin, complement evident al deciziunii lui Wilson și Masaryk.

Generalul Janin era omul ales de Guvernul francez și de Masaryk, pentru a comanda Trupele Ceho-Slovace care operau în Siberia cu Armata Amiralului Kolceak, Comandantul Suprem al Rezistenței Naționale Rusești. Diviziile Amiralului se aflau în luptă crâncenă cu trupele bolșevice, liberate de alte sarcini în Rusia Europeană, prin deciziunea lui Wilson. Într-o bună dimineață, Janin și cu ofițerii lui au surprins pe Amiralul Kolceak în vagonul ce-i servea de locuință în Stația de cale ferată Nijni Udinsk, l-au păstrat prizonier câteva zile și apoi l-au predat trupelor comuniste, în schimbul unei a treia părți din aurul Tezaurului Imperial Rusesc. Acest aur, prețul sângelui și al trădării, a format primul Tezaur de Stat al guvernului Masaryk și Beneș. Pentru amănuntele acestui respingător și de necrezut episod, unic în istoria militară a țărilor civilizate, trimitem pe cititor la cartea lui Winston Churchill: *The Aftermath*.

Stabilirea regimului lui Bela Kuhn în Ungaria, în 1919, ar fi însemnat, în afară de primejdia de moarte pe care o reprezenta pentru noi, prinși într'un clește comunist, sfârșitul eroicei Polonii, atunci în frământările reînvierii sale naționale, extinderea comunismului în Germania și Italia, unde forțele subversive se aflau în plină activitate, și, până la sfârșit, poate, cucerirea Europei întregi - a unei Europe unde trădătorii Marty și Sadoul erau trimiși în triumf, prin milioane de votanți, în Parlamentul francez, și unde Ceho-Slovacia lui Masaryk și Beneș, după asasinarea

Generalului Stefanik, se declarase deschis pentru Rusia Sovietică, în lupta acesteia cu Polonia. Cu toate acestea, după o lungă și prietenească vizită a Generalului Smuts la cartierul general al lui Bela Kuhn în Budapesta, totul a fost încercat de către Puterile Apusene pentru a salva regimul acelui sângeros tiran de primejdia care îl amenința. Înaintarea Trupelor Române în Ungaria s'a făcut în contra opoziției înversunate a Puterilor Apusene. Misiunile diplomatice și militare aliate în Budapesta au mers până a încerca *in corpore* a opri Trupele Românești la porțile Budapestei, cum o facuse Kerensky cu armata lui Komilov, la porțile Petrogradului. Românii nu s'au oprit și misiunile aliate au trebuit să se mulțumească cu salvarea lui Bela Kuhn și Rakossy, deplorând desigur moartea prematură a lui Samuely, ministrul de justiție al lui Bela Kuhn, care și-a găsit sfârșitul în vagonul-spânzurătoare cu care străbătea în lung și în larg teritoriul ungar.

*“Toate recriminările Consiliului Suprem, ne spune Conte de Saint-Aulaire, în cartea lui « Genève contre la Paix », erau îndreptate nu împotriva bolșevicilor unguri, ci împotriva Soldatului Român care salvase civilizația occidentală, măturând din centrul Europei acest focar de infecție, comunismul.”*

În Tară, opinia publică în general și elementele directoare ale partidelor politice - Liberal, Național, Țărănesc și al Poporului - erau mai toate conștiente, la acea vreme, de primejdia continuă ce o reprezenta vecinătatea uriașului bolșevic. Nu lipseau însă elemente, în special în Partidul Țărănesc, ca, de pildă, Constantin Stere, care umbla cu un proiect de constituție în buzunar, ce desființa proprietatea privată, ca doctorul Lupu, care cerea naționalizarea locuințelor, sau ca Bujor, Președintele Camerei și Rectorul Universității din Iași, care informa pe colegii săi din Parlament că *“o lumină nouă ne vine dela Răsărit”* și, în acord cu această « lumină », încercase să suprima serviciul religios la redeschiderea cursurilor la Universitatea sa, provocând violenta opoziție a studenților conduși de tânărul Corneliu Codreanu. Acesta trebuia să ajungă simbolul viu al luptei românești împotriva conjurației internaționale pro-comuniste și, până la sfârșit, victimă a acestei conjurații.

Puțini și tăcuți erau cei care, în lumina menționatei evenimente, a întâlnirilor sovieto-apusene de pe Insula Principilor și dela Rapallo, a primei misiuni Bullitt la Moscova, precum și a declarațiilor antipoloneze și pro-comuniste a oamenilor de Stat cehoslovaci, pricepuseră că în Apus, alături de cei cari rămăneau convinși de necesitatea zdrobirii încă în leagăn a monstrului sovietic, creștea și se întărea zi de zi o forță și o înfrăurire potrivnică. Această forță, prietenă a oamenilor din Kremlin, nu se mulțumea numai cu recunoașterea noii Rusii, dar râvnea la reîncadrarea ei într'un sistem beligerant de alianțe europene, asemănător celui care se înfruntase cu Puterile Centrale în Primul Război; un sistem nu numai absolut străin intereselor noastre, dar care punea chiar existența noastră în primejdie. Partizanii acestei doctrine se întindeau în Franța, principala noastră aliată, dela Barthou, considerat ca om de dreapta, prin Herriot și Blum, până la extrema stângă.

Ajunsesem, în consecință, încă din acele vremuri, pe măsura în care triumful acestei doctrine părea mai probabil, la convingerea că existența noastră ca stat independent nu numai că nu ar mai putea fi asigurată prin alianțele noastre occidentale, dar că ea ar atârna înainte de toate de o strânsă colaborare politică și militară între cele trei țări direct amenințate și complet convinse de primejdia răsăriteană: România, Polonia și Ungaria. A fost această convingere care m'a îndemnat, în 1920, să părăsesc pentru moment cariera și să primesc Prefectura din Cluj, capitala politică și intelectuală a Ardealului, unde credeam că metode mai subtile și atitudini mai diplomatice puteau pune bazele unui început de apropiere între Români și principala minoritate națională. În urmărirea aceleiași idei, după părăsirea funcțiilor mele administrative, am cerut și obținut să fiu trimis ca prim-secretar de legație la Budapesta.

În fața prăbușirii Imperiului Austriac, a înfrângerii Ungariei și a ocupării Ardealului de către Trupele Românești, unii oameni de Stat unguri se gândiseră la o uniune a celor două țări, Conte Bethlen și Conte Teleki, oferind chiar în mod precis, prin emisarii lor, Coroana Sfântului Ștefan, Regelui Ferdinand. Conte Mihai Banfy, pe care îl cunoscusem în Cluj și pe care l-am regăsit în Budapesta ca Ministru Ungar al Afacerilor Străine, era și el un adept al acestei idei; dar, spre deosebire de compatrioții săi, cari vedeau probabil în proiectata uniune numai posibilitatea de a-și recăștiga în noua federație dunăreană suveranitatea ce o avuseseră în Imperiul Austriac, motivele Contelui Banfy, un om de o inteligență superioară și de largi vederi politice, erau de natură mult mai adâncă, mai rațională, mai istorică.

Contele Banfy era adânc convins că în situația de dezechilibru total în care ajunsese Europa prin dispariția celor trei Imperii (Rusia, Germania și Austro-Ungaria) și datorită apariției acestei formidabile și pestilențiale entități ce se denumea Rusia Sovietică, numai uniunea puterilor celor două țări dunărene putea asigura cu timpul supraviețuirea lor. Când, la plecarea mea din Budapesta, m'am prezentat Regelui Ferdinand și Reginei Maria, pentru a le da seama de gândurile lui Mihai Banfy, ei mi-au povestit că Ionel Brătianu, pe atunci Președintele Consiliului, respinsese energic propunerile lui Bethlen și Teleki, pe care Majestatele Lor le priveau cu favoare, cu următoarele comentarii: *“Vă iubim prea mult și ne temem că ați fi prea des la Budapesta.”*

Convingerea necesității unirii destinelor celor două țări era atât de mare la Conte Banfy încât după o primă opțiune pentru naționalitatea ungară și după activitatea sa ca ministru al afacerilor străine ungar, a cerut și obținut, și aceasta numai mulțumită insistenței imperative a Regelui Ferdinand, naționalitatea română, sub care nădăjduia să poată lucra mai bine la îndeplinirea proiectelor sale. Nu știu dacă Conte Banfy a dispărut și el în vreo închisoare comunistă sau dacă este încă în viață. Dacă, cum o nădăjduiesc, acesta ar fi cazul, sunt sigur că el, ca și mine, se întreabă cu tristețe dacă soarta frumoaselor și odată fericitelor noastre țări - și cu ea poate soarta Europei - nu ar fi fost cu totul alta dacă visurile sale, care erau și ale mele, s'ar fi îndeplinit.

Am multe motive, după cum cititorii mei o vor pricepe ușor, pentru a nu fi uitat un schimb de cuvinte întâmplat la o masă oficială oferită de Regentul Horthy personalului Legației Române la Budapesta. Kanya,

Secretarul General al Ministerului Afacerilor Străine, intervenise în mod brusc într-o conversație de caracter hipic, pe care o aveam cu vecinii mei, cu următoarele cuvinte: *"De ce căi vorbiți? Armata Română ni i-a luat pe toți."* Vecina mea, pentru a limpezi din nou atmosfera astfel tulburată, l-a făcut să observe că aceeași armată salvase Ungaria de comunism. Un tânăr adjutant al Regentului a intervenit imediat în discuție cu o scurtă și cuprinzătoare declarație: *"Aceasta e foarte adevărat - ne-a spus el - dar noi Ungurii suntem oameni recunoscători și nu ne vom simți satisfăcuți atâta vreme cât nu vă vom răsplăti cu același serviciu."*

Să-mi dea voie cititorul să anticipez cu mai mult de douăzeci de ani peste șirul acestei povestiri. Din Viena, unde se afla în acel moment sediul Guvernului Român din Exil (1944) (la chemarea căruia se adunaseră cu sutele tineri viteji, cari din nenorocirea pricinuită, prin neghiobia onora și trădarea altora, vroiau să răscumpere cu sângele lor cel puțin onoarea) venisem pentru o scurtă vizită la Szombathely, unde se afla sediul Guvernului lui Szalasy și Comandamentul Ungar. Nu știu care era intenția autorităților germane cari mijlociseră întâlnirea mea cu Baronul Kemény, Ministrul Afacerilor Străine al lui Szalasy. Intențiile mele însă erau precise: a examina cu interlocutorul meu ungar posibilitatea unei soluții radicale, revoluționare, în sensul vederilor lui Mihai Banfy, a problemei rivalității seculare între cele două popoare vecine, ale căror lupte de-a lungul istoriei, dela Ștefan cel Mare și Matei Corvin încoace, nu făcuseră decât să slăbească rezistența lor la asalturile celor care erau dușmanii lor comuni: ieri Turcul, azi Sovietul. După recepția oficială și vizita la trupe, am petrecut cu colegul meu ungar, în zgomotul continuu al bătăliei vecine, o noapte întreagă aproape, de neuitate, pentru mine, discuțiuni. Baronul Kemény, refugiat după sfârșitul războiului în teritoriul ocupat de Trupele Britanice, a fost predat de ele Călăilor Sovietici și spânzurat. În vechia casă boerească, care ne servea de adăpost, totul, dela blânda primire a bătrânei doamne, ai cărei oaspeți eram, dela trofeele vânătoarești și portretele de familie de pe pereți, dela liniștea toropită a covoarelor, până la mustățile la Franz Josef ale sufragiului, totul era o parte, încă neatinsă a unei lumi care se prăbușea.

Ca prin minune, Kemény și cu mine ne-am găsit pe aceeași linie de gândire, adânc convinși de aceleași necesități; pregătiți, dacă Dumnezeu ne-ar fi dat minunea victoriei, la aceleași hotărâri. A fost Kemény acela care a deschis zăgazul schimbunilor de idei făgăduitoare, povestindu-mi că la prima întâlnire a partizanilor săi în Cluj (după cretinul arbitraj dela Viena) Szalasy a oprit aplauzele cu care era primit, cerând un moment de reculegere în amintirea lui Corneliu Codreanu *"cu care, dacă ar fi încă în viață, am fi găsit poate alte baze pentru soluția problemei celor două țări ale noastre"*.

Cine astăzi ar mai putea vedea în discuțiile celor doi miniștri ai surghiunului numai fantasmagorii politice sau curse întinse de unul altuia, să privească, peste blestemata Cortină de fier, la bietele noastre țări, la asupritele noastre popoare. Da, rămân convinși - subliniind că aceasta este o convingere personală care nu angajează Mișcarea din care fac parte - că dacă cele două neamuri își recuceresc vreodată neamătatea și libertatea lor, ceea ce nu se va putea întâmpla decât în urma unei eroice

și sângeroase lupte cot la cot cu celelalte popoare robite, numai o Federație Româno-Ungară sau mai bine o Federație Româno-Ungaro-Slovacă, clădirea unui Imperiu Dunărean al unei Noi Dacii, ar putea asigura dănuirea acestei neamătări și acestei libertăți.

Caracterul din ce în ce mai « mic antantist » al politicii noastre externe și presiunile acelor cercuri apusene pentru care existența Rusiei Sovietice devenise o circumstanță fericită în structura politicii europene, aduseseră Guvernul Român la hotărârea, puțin chibzuită, de a trimite la Viena, unde fusesem transferat Consilier de Legație, o numeroasă delegație, condusă de Ministrul Langa Rășcanu, pentru a întâlni o delegație sovietică, mai numeroasă încă, condusă de un anumit « ofe ».

Asigurările cele mai promițătoare ne fuseseră făcute de ei « sfătuitoarii » noștri apuseni, care, pentru motive încă puțin vizibile pentru majoritatea observatorilor noștri, nădăjduiau că negocierile dela Viena vor sfârși cu stabilirea legăturilor diplomatice între București și Moscova. Dacă astfel s'ar fi terminat într-adevăr aceste negocieri, singur Lugoslavia, din cele trei puteri ale Micii Întelegeri, ar fi rămas nemișcată în dârza ei poziție de opunere la orice compromis politic cu călăii din Kremlin. O înaltă atitudine, pe care Regele Alexandru a plătit-o mai târziu cu viața lui, în momentul « asasinării prin omisiune » din Marsilia.

Prea târziu însă delegația noastră și-a dat seama de cursa în care căzuse. Delegația sovietică nu venise la conferință decât pentru a o transforma într-o platformă zgomotoasă de propagandă pentru obraznicele pretențiuni ale Kremlinului, relativ la Moldova răsăriteană. După vreo câteva dejunuri și vreo săptămână de palavre, delegația noastră și-a făcut bagajele când cea rusească era deja pe drum.

Nu știam în acele vremuri că opt ani mai târziu îmi va fi dat mie să fac față unei alte încercări analoage a Diplomației Sovietice, dar de data aceasta cu însuși un ministru român al Afacerilor Străine ca adversar al meu și complicele ei.

Statele Unite, al cărui Guvern purta răspunderea principală în întemeierea Ligii Națiunilor, a fost totodată și țara care din capul locului i'a negat autoritatea sau chiar existența, lăsând pe membrii acestei instituții încurcați în sterile, nesfârșite și pârinitoare activități, controlate în întregime de Titulescu, delegatul României, și Beneș, delegatul Cehoslovaciei, nu ca reprezentanți ai țărilor lor, ci ca avocați aleși ai politicii de ațătare care a condus lumea la cel de-al Doilea Război Mondial. Tot Statele Unite, de unde plecase cu croitorul Trozki-Bronștein, majoritatea primei serii de asasini ai Poporului Rusesc, aceea țară care prin măsurile și deciziile Președintelui Wilson asigurase triumful și stabilizarea regimului sovietic, nu au recunoscut acest regim decât în anul 1933, cinsprezece ani mai târziu decât celelalte Puteri Aliate.

În calitate de Consilier și mai târziu de Însărcinat cu Afaceri la Legația noastră din Washington, între anii 1927 și 1930, am avut pri-lejul să culeg alte semne ale prăpădului care se apropia și să constat că contradicerea în politica americană față de URSS nu era atât de mare pe cât se părea. Într-adevăr, a fost în acea vreme, că Guvernul din Washington s'a hotărât să trimită cu miile de specialiști, ingineri, maeștri și muncitori în Uniunea Sovietică, pentru a o ajuta să-și înființeze industria sa ușoară și grea, puterea ei economică și puterea ei militară,